

LES 6 - DOORBRAAK IN DE CHAOS

Indien we op het ogenblik de ontwikkelingen bezien bij de jeugd, bij de vele mensen, die losgeslagen heten in deze tijd, dan vallen ons een paar aspecten zeer in het bijzonder op.

Wij zien langzaam maar zeker een woordmoetheid optreden. Er is een tijd geweest, dat enorm veel werd gediscussieerd. Nu heeft de discussie eigenlijk maar één doel, het tot stand brengen van een feit. En dat is een grote verandering. Deze ontwikkeling in de jeugd kunnen we overigens over de hele wereld zien en daarbij zijn enkele aspecten van religieuze, pseudo-religieuze en semi-religieuze geaardheid. Om goed te kunnen begrijpen wat er zich afspeelt, zoudt u naar een paar lessen terug moeten grijpen, waar u over een dergelijk onderwerp reeds een uiteenzetting kunt vinden. Maar ik zal hier kort nog enkele punten samenvatten om dan mijn chapter op te bouwen.

1. ontkerstening, doordat het Godsbegrip veel minder sterk kan worden bepaald en daardoor het gezag, dat aan een te vage God wordt ontleend, ressentimenten oproept en overal verzet heeft uitgelokt.
2. de erkenning bij steeds meer mensen, dat een Goddelijke wet of een religieus bestaansrecht alleen kan voortvloeien uit een feitelijke toestand.
3. de grote behoefte van de mens om tot een meer persoonlijke uiting te komen en daarmee ook tót een meer persoonlijk contact met de oneindigheid.

Als ik die paar punten noem, dan zult u zeggen: Ja, dat weten we wel. Maar als je dan een punt zoekt om aan te haken, dan valt je onwillekeurig op, dat het gebruik van allerhande middelen als LSD, hashish, marihuana, de verschillende z.g. pep-pillen e.d. toeneemt. We weten, dat de roes overal wordt gezocht, zelfs de aceton-roes, de ether-roes. Vreemd genoeg experimenteert hiermee een betrekkelijk groot deel van de jeugd. Ik zeg "betrekkelijk", omdat voor de hele wereldbevolking, daaronder gerekend degenen die niet ouder zijn dan 25 jaar, kan worden gesteld dat 1 à 2 % met een dergelijke ervaring kennis maakt. Deze mensen proberen iets te ervaren wat hen buiten de werkelijkheid van hun eigen wereld plaatst. Ze maken een LSD-trip, waarbij ze in zichzelf onnoemelijk veel kunnen beleven, maar ook kunnen ontdekken. Ze zoeken een roes, waardoor hun zintuigen hen beter schijnen te dienen. Ze zoeken een gevoel van verhevenheid, zoals dat door andere giften ook wordt geproduceerd.

Het is misschien niet juist om te zeggen, dat hiermee een vooruitgang in de goede richting wordt gemaakt, want de mens zal deze dingen uit zichzelf moeten vinden en ik geloof niet, dat hij door gebruikmaking van dergelijke hulpmiddelen ooit tot een voor hem blijvend waardevol resultaat kan komen.

Toch is het uitbreken uit de normale wereld een heel belangrijk punt geworden. Het is nog niet zo lang geleden, dat begrippen als "god" en abstracties als "vaderland" e.d. in staat waren om elk argument te smoren in emotionaliteit. Maar nu blijken de emoties dus door feiten te worden gewekt en niet meer door abstracte pretenties. Zeker, er zijn nog fanatieke Katholieken, Communisten, Protestanten en weet ik wat nog meer, maar toch zijn deze mensen in hun benadering al anders aan het worden.

Zij vragen zich af: wat kan ik in de wereld bereiken? Mijn wereld ligt mij niet meer. En omdat die wereld, zoals ze nu is, onaanvaardbaar is, is ook het Godsbeeld van die wereld onaanvaardbaar geworden.

De veranderingen, die daaruit voortvloeien zijn natuurlijk vele. Wij kunnen hier denken aan de geschillen over de pil, over het priestercelebaat, over de interpretatie en het interpretatierecht van bepaalde delen van de bijbel in andere kerken. We kunnen ons indenken hoe er verzet is ontstaan o.a. tegen de te beschouwende levende boeddhistische monniken in delen van de boeddhistische wereld. We vinden overal wel stenen des aanstoots. Maar die geschillen zijn

niet voortgekomen uit de Godsverwerping, ze zijn doodgewoon voortgekomen uit een totaal nieuwe oriëntatie van de mens ten aanzien van de oneindigheid.

Oneindigheid of eeuwigheid is een curieus begrip. Het is iets, wat overal wordt gehanteerd en dat nergens wordt begrepen. Dat is ook begrijpelijk. Iemand, die in tijd meet, kan oneindigheid of eeuwigheid niet beseffen. Maar de eeuwigheid is langzaam maar zeker dichterbij gekomen. Vroeger was het hiernamaals een wereld, die ver weg lag. DE toestand van eeuwige bezinning en rust (Nirwana), die je later zou bereiken. Nu is het tempo van leven van de wereld door de toename van de wereldbevolking en van kennis onder die wereldbevolking veranderd. Men staat op het ogenblik op het standpunt, dat alles vandaag kan gebeuren. De wereld van het duldzaam streven naar latere mogelijkheden heeft plaatsgemaakt voor de behoefte aan het feit nu. Vroeger zou je dat een wonder hebben genoemd, maar in het hedendaags begrip (religieus en anderszins) is het eigenlijk heel normaal geworden.

Als wij ontdekken dat God geen wonderen kan doen, dan zeggen we: dan moeten we ook niet om die wonderen vragen. We moeten ook niet meer zeggen, dat God die wonderen wel doet. Dan moeten we doodgewoon een andere wijze van leven en ook van Godsbeschouwing vinden. We moeten ons aanpassen aan de feiten.

Bij de moderne jeugd ligt die aanpassing aan de feiten eigenlijk veel meer op de voorgrond dan men aan de hand van haar gedrag wel zou zeggen. Er zijn natuurlijk minderheden. Als u kijkt naar al die jongelieden, die zich Hippies of Mots of hoe dan ook noemen, dan krijgt u het idee dat u met de jongeren, de jeugd te maken heeft. Maar de werkelijke jeugd - dat zult u zich realiseren - is zeker niet zo exhibitionistisch als deze betrekkelijk kleine groepen. Het probleem, dat die kleine groepen stellen, is echter wel degelijk het probleem van de hele jeugd. En daarom kunnen we toch wel in de evolutie van het denken proberen iets te begrijpen van de omwenteling.

We hebben eerst gehad de losgeslagen benden, de "gangs". De jeugdbenden zijn het begin geweest. Uit die jeugdbenden is voortgekomen wat we de provocatie kunnen noemen: het stelling nemen tegen de maatschappij, dat door enkele groepen zeer extreem werd doorgevoerd, maar dat eigenlijk bij alle jongeren een zekere weerklank kon vinden. Vandaaruit zijn we geëvolueerd naar wat we de "Bloemenkinderen" (de Hippies) noemden. Degenen, die zich de schoonheid en de charme van het leven in de eerste plaats als doel stelden. Maar ook dezen zijn langzaam maar zeker aan het verdwijnen en we krijgen daar tegenover de coöperatieve poging.

De jeugdbende van eens, die uitdrukkelijk a-sociaal functioneerde, raakt meer en meer op de achtergrond. Daarvoor in de plaats komt de jeugd-gang, een soort coöperatie, die zich richt op de maatschappij, die tracht in de maatschappij verandering te brengen en die ook probeert haar denken aan te passen niet aan de maatschappij, maar aan een concept van leven, waarbij je zelf nuttig moet zijn om de zin van je leven te bewijzen, maar waarbij dit nut niet door anderen wordt bepaald, maar door jezelf.

De ouderen schreeuwen hier over anarchie en ze voelen zich bijzonder gekwetst, als de een of andere optimistische schilder of schrijver afbeeldingen van meestal verzwegen lichaamsdelen in felle kleuren op het doek gooit, als hij karikaturen maakt van hoogwaardigheidsbekleders, die tot nu toe en door de kardinaalshoed en door de mantel der liefde zo zalig voor het oog van het publiek werden bedekt.

Dat de jongeren agressief zijn, komt niet voort uit een negativisme. Er is een tijd geweest, dat men zou kunnen zeggen: De jeugd is negatief. Maar in de laatste 3 jaren heeft er zich een aanmerkelijke omwenteling afgespeeld. Dat die omwenteling niet heeft geleid tot concrete nieuwe filosofieën, nieuwe denkbeelden, nieuwe praxis, ach, dat is te begrijpen. In de eerste plaats grijpt de jeugd over het algemeen veel te hoog; in de tweede plaats realiseert ze zich niet, hoe het mogelijk is een probleem op te lossen niet alleen in theorie maar ook praktisch in overeenstemming met de bestaande condities. Als ik dan toch wil spreken over een doorbraak in de chaos en daarbij bepaalde religieuze aspecten belangrijk acht, dan heb ik daar mijn redenen voor.

1 Er is op het ogenblik - en nu ga ik naar een paar vreemde landen toe, omdat dat u meestal meer aanspreekt - in China een heel eigenaardig proces aan de gang. Dat is voortgevloeid uit de conflicten van de Rode Wachters, die hier en daar nog steeds leiden tot wat men kan noemen; een beperkte burgeroorlog, relletjes e.d. Deze jonge mensen zijn lang niet allen studenten.

Velen van hen zijn arbeiders, sommigen werken op het land, anderen in fabrieken, er zijn partijleiders bij, kerncellleiders van de Communistische Partij, zowel als partijlozen. En al deze jongeren hebben samen één denkbeeld gevonden: wij moeten een waarheid vinden, die langer duurt dan wijzelf. Ze hebben daarvoor onwillekeurig gegrepen naar het boekje van Mao en natuurlijk naar alle geliefde uitspraken van "onze zeer hooggeachte enz. enz. leider Mao". Ze citeren hem bij het leven; dat is mode. Maar bij de citaten gaan ze niet meer uit van de theoretische betekenis, die het kan hebben in een sociale revolutie zoals men die in China ziet, maar ze gaan uit van de feiten.

Voorbeeld: Namens Mao (ik geloof niet, dat hij het zelf heeft gezegd) Werd op een federatieve bijeenkomst van metaal arbeiders gezegd: "Het is noodzakelijk, dat wij de productie doen stijgen om het land te dienen. Daartoe is het nodig, dat elke mens zijn eigen inzet bepaalt". Dat laatste had hij eigenlijk niet moeten zeggen, want de jongeren zeggen: Dus, wij moeten het zelf bepalen. Het is onze zaak, niet die van anderen. En wanneer iemand van het Partij-presidium komt en zegt: "Er moet in deze fabriek meer staal worden geproduceerd," dan vragen deze jongeren. "Kameraad, hoeveel staal kun je zelf maken? Laat het ons eens zien." En als Kameraad dan niet veel staal kan maken - wat heel vaak het geval is - dan zeggen ze: "Kameraad, u deugt hier niet voor, gaat u weg. U hoeft ook niet tegen ons te spreken."

Datzelfde in een wat andere zin zien we ook in Italië. De meesten van u hebben wel het een en ander gehoord over de religieuze relletjes die er zijn geweest in enkele steden van priesters, die werden weggestuurd e.d. Wat u waarschijnlijk niet heeft gehoord, maar wat toch wel zeer belangrijk is, is de vraag die men heeft voorgelegd aan o.a. een coadjutor van een bisschop: "Eminentie, hoeveel van uw eigen bezit heeft u aan de armen gegeven?" Toen zei die man: "Wat ik missen kon." Waarop een van de jongelui opstond en begon voor te lezen welke bezittingen deze Eminentie nog bezat en daarna opmerkte: "Jezus heeft gezegd: Indien gij mij wilt volgen, geef al uw goederen aan de armen. Laat alles achter en volg mij. U heeft dat niet gedaan. Hoe heeft u de brutaliteit om ons en onze priesters te vertellen hoe wij het christendom moeten beleven."

Het is in de pers overigensonderdrukt, dat wil ik er wel bij vertellen.

Men heeft geprobeerd de jongelui te overtuigen. Het is niet gelukt en het zal waarschijnlijk aanleiding zijn tot een aantal rellen en stakingen, waarbij o.a. Turijn, mogelijk Milaan en andere plaatsen in de nabijheid betrokken zullen zijn.

Een soortgelijke reactie vinden we ook in Italië in de richting van Sicilië. Sicilië is, zoals u weet, het land van de "l'ombra" (schaduw), van de verborgenheid, de mafiosi en wat erbij hoort. Het bandietongeloof, dat daar heerst en ook de heidense kanten van het katholieke geloof hebben de ouderen een heel lange tijd schakel gehouden. Het vreemde is, dat er op het ogenblik o.a. in Palermo een groep jongelui is opgestaan, die niet alleen het gezag van de kerk aantast, omdat die de praktijken van de kerk niet goed keurt, maar die ook - wonder, o wonder - is opgetreden tegen enkele mafiosi, waaronder een capo-mafioso. En een capo-mafioso is een heel belangrijke man in de mafia. Het eindresultaat is nog niet te voorzien. Er is wat moord en doodslag geweest en vandaag of morgen ontbrandt daar tussen groepen jongeren en wat we kunnen noemen de gevestigde orde een grote strijd.

De moeilijkheid is, dat de kerk in dit geval eigenlijk aan de kant van de mafia staat, want ze wil alles liever dan een doorbreken van de bestaande orde. En zo zal men ook daar de hoofden schudden en zeggen: Er is chaos. Maar is er sprake van chaos, als een mens probeert zijn wereld anders te zien, als die mens tracht de dingen beter te laten lopen naar zijn idee? Ik zou u duizenden voorbeelden kunnen geven, maar ik wil volstaan met één enkel voorbeeld, dat overigens niet in het buitenland speelt, maar hier in Nederland.

Er is een jongeman, een beetje hip waarschijnlijk, die ambtenaar is op een Gemeente-secretarie. Men is met enige verbazing tot de ontdekking gekomen, dat deze jongeman kans heeft gezien om de verdeling van de sociale uitkeringen in het anderhalf jaar dat hij daartoe toegang heeft, aanmerkelijk te veranderen. Hij heeft uitkeringen op de een of andere manier goedgekeurd of laten goedkeuren, die volgens de voorschriften eigenlijk niet gegeven zouden kunnen worden, maar aan de andere kant heeft hij de volgens de voorschriften reeds lange tijd uitgekeerde vergoedingen de nek omgedraaid. Het resultaat is: een heel grote crisis in die Gemeente, allerlei rommel in de Raad, een Gemeente-secretaris die is weggestuurd en alles wat erbij hoort. En het was één jongeman, die dat deed. Maar het vreemde van dit alles is niet, dat hier een jongeman in staat is met een beetje handigheid de hele werkwijze van een Secretarie te veranderen (althans van een deel ervan), veel interessanter is het dat een groot gedeelte van de Gemeente achter deze jonge ambtenaar staat.

Er is dus sprake van een revolutie. Tot nu toe zouden we alleen hebben gedacht aan sabotage, het laten vastlopen van de publieke organen e.d. Tegenwoordig is het anders; er wordt niet gesaboteerd. Neen, vanuit het standpunt van degenen, die de wetten hebben gesteld wordt er meer geperverteerd. Dat wil zeggen: er wordt een andere richting gebracht. Die richting berust op het geloof, dat je eigenlijk voor je medemens betekenis moet hebben; dat je die betekenis zelf moet vaststellen; dat je zelf de verantwoordelijkheid moet nemen, indien er iets niet in orde is en dat het vaak gezonder is om een pak slaag te krijgen als je om je recht vraagt dan niet om je recht te vragen en niet geslagen te worden.

Deze verandering gaat natuurlijk in de komende tijd in heel Europa rare dingen tot stand brengen; en daarin zal het volkskarakter meespelen. Ik beperk mij hier tot Europa, omdat het voor u het meest sprekende en dichtsbij liggend is.

We krijgen een religieuze revolutie in vele landen. Nederland is er een beetje vooruit mee. Maar als dat ook in Italië plaatsvindt, als we een soortgelijke stilzwijgende revolutie van jongeren zien ontstaan in een land als Griekenland, als wij ontdekken dat een dergelijke verandering van mentaliteit sterk plaatsheeft in Spanje en Portugal (de laatste drie landen zijn in feite dictaturen), dan moeten we ons toch afvragen: Wat gebeurt er?

God is niet meer het mannetje in de maan. God is niet meer iets, dat ergens een hof houdt achter de wolken. God is een daad geworden, een daad-realiteit.

Kijken we naar de ontwikkeling in Italië, dan lijkt het erop of wij voorlopig rekening moeten houden met een sterke winst van het communisme daar. Maar de praktijk van het communisme wordt op het ogenblik sterk aangetast.

Er is niet alleen een splitsing, zoals in vele landen, tussen de maoïstische en de Moskou-gezinde communisten. Neen, er is een soort derde extreme vleugel bij ontstaan. En die vleugel vraagt de Partij of ze nu niet eindelijk eens willen ophouden met praten en wat doen.

De vleugel in Italië zal op de industrie-terreinen (vooral in het noorden van Italië) een heel grote rol gaan spelen. Maar zij zal het vermoedelijk ook zijn, die actief gaat ingrijpen in het arme en door het gouvernement toch wel wat verwaarloosde zuiden. Hier kunnen we grote veranderingen, maar ook grote onlusten verwachten. Ik neem aan, dat we in de zomer te maken zullen krijgen met vele straatgevechten in vele grote industriecentra in Noord-Italië, daarnaast zeer waarschijnlijk grote onlusten, ongeregelheden en misschien aanslagen of sabotagedaden in de havenplaatsen in Zuid-Italië en grote strijd en bandietenvervolging (zo zult u het hier wel horen) in Sicilië.

In Griekenland is de revolutie heel wat verder gevorderd dan de kolonels en de buitenwereld schijnen te verwachten. Er is nl. een methode om een systeem te overwinnen; nl. om niet tegen het systeem in te gaan, maar eenvoudig te doen wat je juist acht. Het negeren is - vooral in Griekenland - erg moeilijk geworden. Toch heeft men door dit negeren van de het bestaande regiem kans gezien om over het hele platteland, dat oorspronkelijk eigenlijk nog wel een beetje of erg communistisch reageerde, dan wel blij was met de ordehandhaving van

de kolonels, een verzet wakker te roepen; een negeren van maatregelen, waardoor steeds meer kleine gemeenten zelf beginnen te reageren.

Het leger van Griekenland zal m.i. niet in staat zijn dergelijke praktijken te onderdrukken. Er is immers geen tegenstand. Er is een slag in de lucht. Maar als je een regel stelt, zegt iedereen "ja, meneer" en gaat zijn gang. Dat is het meest hopeloze gevecht, dat er wordt geleverd; en dat zal binnenkort (rond augustus - september) kenbaar worden in de havenplaatsen en dringt dan pas werkelijk door tot de buitenwereld. Dan zal blijken, dat men eenvoudig zal moeten onderhandelen met jeugdgroepen, met arbeidersgroepen om iets gedaan te krijgen en dat een ambtelijk fiat weinig of niets meer zegt. Dat lijkt een teruggaan. Natuurlijk, voor een ordelievend Europa is dat niet leuk. Maar het is de enige manier om het gezag te ondermijnen.

Die ondermijning is nu zeer ver doorgedrongen. Zelfs in Athene zijn er op het ogenblik een aantal plaatsen te vinden waar de mensen niet tegen het gezag spreken (ze zouden wel gek zijn!), maar waar ze dat gezag zo doelmatig weten te negeren dat het bijna pijnlijk wordt, zelfs voor de mensen van de geheime politie; en dat betekent wat.

In Spanje is de revolutie duidelijk. We hebben in Spanje te maken met de studentenrevolutie, de Baskischerevolutie, de arbeidersrevolutie, die betere levensomstandigheden willen hebben en de priesterrevolte van de jonge priesters, die vinden dat de hiërarchie van de kerk nu eindelijk maar eens van haar troon moet afstappen en mens gaan worden.

Deze revoluties tezamen brengen ook weer een soort elite voort. Die elite bestaat over het algemeen uit jonge mensen van 20 tot 30 jaar. Daaronder zeer velen van goede familie, zeer velen met een goede opvoeding, daarnaast arbeiders en specialisten op elk terrein. Deze zullen zich binnenkort ongetwijfeld werpen op allerhande sabotagedaden.

Voor Spanje moet worden verwacht: een toenemende ontvrachting van o.a. openbare voorzieningen, van bepaalde verkeersmogelijkheden. Er zal verder natuurlijk gerekend moeten worden op een sterk ingrijpen van de gewapende macht in sommige plaatsen en dat zal van arbeiderszijde zeker worden beantwoord met geweld.

Ook hier is God eigenlijk niet meer iets, wat je in de kerk zoekt. God is iets, wat je bij een medemens moet zoeken. God komt tot uitdrukking in de band tussen mensen, het begrip tussen mensen, de samenwerking. En een ieder, die zich macht aanmatigt boven anderen, is een duivel, tenzij hij dit doet met goedvinden van anderen en met begrip daarvoor. Een verandering, die voor Spanje - zoals u zult begrijpen - nogal hevig is.

Wat Frankrijk betreft, ach, onze vriend De Gaulle stapt van stokpaard op hobbelpaard en terug. Zijn machtsmogelijkheden fluctueren. Bepaalde grote belangengroepen steunen hem op het moment op economische gronden. Het ziet er echter wel naar uit, dat ook hier het doorbreken zowel in het gaullisme als ook in de hier zeer sterke communistische partij en de verschillende z.g. democratische groeperingen gaat leiden tot een soort jeugdparlement, een jeugdgouvernement.

De studentenopstanden in Parijs zijn misschien symptomatisch voor de chaotische toestand van Frankrijk. Maar ze zijn zeker niet meer symptomatisch voor de ontwikkeling onder de jeugd. Die ontwikkeling is er een, waarin men niet meer zoekt naar de glorie van Frankrijk, maar naar menselijk geluk, naar een mogelijkheid om met elkaar samen te leven. Dat jonge mensen geen dwazen zijn, zal ook Frankrijk moeten ondervinden (waarschijnlijk al in mei), maar daarnaast - en ik geloof dat dat een kentekenende verandering in heel Frankrijk kan betekenen - in de maanden oktober - november.

Als we gaan kijken wie de actiegroepen zijn, dan blijkt dat zekere extreem linkse en rechtse groepen ergens nog wel ageren, maar dat ze eigenlijk worden overvleugeld door een soort bijna niet georganiseerde geheime dienst (we zouden haast over een geruchtendienst moeten spreken), die in staat blijkt om vele officiële maatregelen te frustreren, voordat ze eigenlijk van kracht zijn geworden. Dat zal ook hier heel wat moeilijkheden baren, vooral voor de politici.

In Duitsland is er op het ogenblik een jeugdbeweging, die zich probeert af te zonderen zowel van het Duitse socialisme als van het Duitse nationaal-socialisme - dat ook nog bestaat - en

die zelfs het Duitse democratische denken begint te verwerpen. Men wil daar - zoals men zegt van het "Amtszimmer" af. Men heeft het gevoel - vooral onder de jongeren - dat in Duitsland voorschriftenboekjes en ambtelijkheid weer een staatsvorm gaan brengen, die gelijk komt aan de periode onder Hitler - laten we zeggen 1934 - '36. Deze jongeren zijn op het ogenblik al bezig om na te gaan, hoe zij daar een stokje voor kunnen steken. Er zullen dan ook wel een aantal leuke dingen gaan gebeuren.

In Beieren b.v. kunnen we op zeer eigenaardige acties, bijna clowneske acties van de jeugd rekenen, die voor sommige politici heel erg onaangenaam zijn. In het noorden (o.a. in Hamburg) zullen we kunnen rekenen op een reeks demonstraties, die naar ik aanneem in geweld zullen ontaarden, waarbij de jeugd zowel de macht van de politici als ook de macht van bepaalde vakbondsleiders tracht aan te tasten. En dat laatste is natuurlijk een heel grote zonde in een welvaartsstaat als West-Duitsland.

Bonn zelf zal voorlopig niet zozeer worden getroffen, maar steden als Keulen, Karlsruhe, zullen deze manifestaties aan den lijve ervaren.

In Duitsland is op het ogenblik de strijd van de jeugd tegen wat men daar noemt "die grosze Fresse" aan de gang. De mensen, die ontzettend hard schreeuwen moeten eindelijk eens een keer belachelijk worden gemaakt, zo heeft men besloten. En ik geloof: ook hier is er geen sprake meer van een samenzwering, maar steeds meer mensen zijn tot de conclusie gekomen dat de teutoonse begrippen van God, van staat, van orde belachelijk zijn; en men heeft besloten er iets tegen te doen.

Soortgelijke acties in Zweden zijn nu nog moeilijk te schatten, omdat de jeugd in Zweden te zeer ongeorganiseerd was en daardoor ook de geruchtendienst door het isolement van de jongerengroepen niet zo snel op gang is gekomen. Indien hier acties te verwachten zijn, zullen ze waarschijnlijk, voornamelijk in de omgeving van Stockholm plaatsvinden.

In Denemarken is op het ogenblik al iets aan het doorbreken van een vrijheid en een vrijheidsgedachte. Ook in de kerk (zelfs in Jutland waar ze nogal erg vroom zijn, zoals vaak op zandgronden) begint men de godsdienstige voorgangers vragen te stellen, die niet erg gemakkelijk te beantwoorden zijn. Zoals bijvoorbeeld: Wat gelooft u werkelijk?

Ik meen hiermee alleen al te hebben aangegeven dat er in Europa voldoende aan de gang is. Wat ik over Europa zeg, kunt u gebruiken als een voorbeeld voor de gehele wereld.

Naarmate een maatschappij primitiever is (dus de verschillen tussen de standen groter en de mogelijkheden voor de lagere standen kleiner), moeten we rekening houden met het vormen van gangs; dus het optreden van minderheidsgroepen, die zich op gewelddadige wijze welvaart trachten te veroveren en gelijktijdig zich keren tegen elke vorm van gezag, die ze niet accepteren. Maar waar er een iets beschaafder wereld is, krijg je toch wel te maken met heel eigenaardige verschijnselen. We kunnen dan b.v. wel rekenen op een infiltratie van de K.K.K. door negers, wat tot heel eigenaardige gevolgen kan leiden. Negers, die zo licht van kleur zijn, dat ze - zoals dat wordt genoemd - een "passing-over" mogelijk vinden. Maar ze gaan niet meer op in de blanke maatschappij, doch ze treden op als vooruitgeschoven verkenners van zeer actieve zwarte groepen. Dat dit zelfs nog in deze zomer tot gewelddadigheden zal leiden en vooral tot het verbreken van enkele besloten vergaderingen, waarin men iets tegen rassengelijkheid heeft, is voor mij zonder enige twijfel. Dat men daarnaast ook rekening moet houden met jongerengroepen (vaak zelfs in kleur gemengde jongerengroepen, vooral in de westelijke staten), die eveneens op hun manier gaan reageren op de bestaande orde, de politionele gebruiken, de verkiezingsgebruiken en wat dies meer zij, acht ik ook zeer waarschijnlijk.. Het is in ieder geval wel een zekerheid, dat beperkte acties gedurende dit gehele verdere jaar zullen plaatsvinden en dat enkele daarvan (vermoedelijk in september en tegen begin december) wel een éclatant succes zullen worden.

U zult zich afvragen. Wat heeft dit te maken met religie? Religie is godsdienst. Godsdienst is voor de jeugd niet meer een aantal rituele bewegingen. Godsdienst is een manier van leven. Het begrip "god" mag vaag zijn, maar de erkenning van iets beters en iets hogers ligt in de mensheid. En het werken in de mensheid en het contact met de mensheid is belangrijker dan al het andere.

Alle regels, die de mensen van elkaar gescheiden houden, worden eenvoudig overtreden; ze worden genegeerd. Alle maatregelen van overheden, van kerkelijke instanties, die de mens scheiden van de medemens en die - zullen we zeggen - de belangenstrijd tussen de mensen bevorderen, worden voorzichtig aangetast. Het is, of er over die oude maatschappij een soort roest-golf is gekomen: overal gaat het net ietsje stroever; overal is net een klein beetje gebrek, het gaat net niet helemaal goed meer. Overal falen machinerieën een klein beetje en het lijkt gemakkelijk te herstellen. Het is echter een cumulatief-effect. Dit alles is aanleiding tot een aantal conclusies.

Een groot gedeelte van de jongeren op deze wereld ziet geweld niet als de vijand, maar de strijd tegen de onbekende tegenstander. Anders gezegd: Oorlog, geweld wordt geaccepteerd, maar dan alleen tegen degenen, die je kent. Je moet er een reden voor hebben, een persoonlijke reden. Dit leidt m.i. tot een steeds toenemende frustratie van allerlei oorlogsgeweld.

Er zijn staten, zoals b.v. China, die deze tendens proberen te onderdrukken door gewelddadigheden te forceren. Overigens mag ik opmerken, dat u waarschijnlijk nu gehoord heeft (we hebben dat trouwens al voorgezegd voor deze maand) dat er wat gewelddadigheden zijn geweest aan de grens tussen China en Rusland (in de buurt van Wladiwostok). Laat mij u zeggen, dat ook bij Mongolië voortdurend grensgeschillen aan de gang zijn en dat dit in China wordt gebruikt, om een dreiging van buitenaf te suggereren, zodat men dus uit zelfbehoud een soort enthousiasme voor krijg en leger tot stand kan brengen. Dat dit op het ogenblik niet lukt, is eveneens praktisch zeker. In zo'n grote massa zult u dat niet zo gemakkelijk bemerken, maar het is een feit dat steeds meer mensen (jongere mensen) ondergeschikte posities prefereren boven een langer dan voorgeschreven verblijf in het leger. En dat is veelzeggend.

De punten, die ik u zou willen geven, zijn dan ook:

1. De jeugd gelooft niet in geweldloosheid, maar ze gelooft in het zinloze van algemeen en massaal geweld.
2. De jeugd gelooft in God, maar niet meer in degenen, die God prediken.
3. De jeugd gelooft in de noodzaak van een menselijke samenleving. Zij gelooft niet in de noodzaak van een beheersing van die samenleving door enkelen.
4. De jeugd gelooft in het nut en zelfs de noodzaak van arbeid, maar ziet niet in waarom ze zich bij het volbrengen van die arbeid zou moeten voegen naar de regels en wensen van anderen, zeker als deze regels en wensen ten nutte van die anderen en niet ten nutte van de arbeiders zelf gelden.

Dit zijn punten, waar u niet al te licht overheen moogt kijken. Dan gelooft de jeugd eerder een paar punten, waarover gestreden zou kunnen worden, maar die ik hier toch voor alle zekerheid wil vermelden:

1. Een groot gedeelte van de abnormaliteit van de behoefte zich te doen gelden in deze maatschappij is het gevolg van niet natuurlijke levensnormen (o.a. op sexueel terrein). Het is beter je uit te leven en een aangepast mens te zijn die in zijn wereld, zijn maatschappij zijn weg weet te vinden dan alles te onderdrukken en juist daardoor nimmer te komen tot een besef van wat je kunt zijn.
2. Men gelooft, dat de organisatie van de arbeid zinloos is, zolang het nut van de arbeid slechts enkelen ten goede komt. Maar men gelooft niet in de mogelijkheid om via wetgeving en maatregelen daarin verandering te brengen. Men meent, dat de verandering alleen tot stand kan worden gebracht door zelf te werken en een eigen wijze van leven, werken en denken te ontwikkelen, die zo weinig mogelijk een beroep doet op de georganiseerde industrieën in de maatschappij: dus een beperking a.h.w. van verbruiksmarkten. Men is daarmee nog niet ver, maar voorbeelden daarvan zijn de kleinere industrieën van kleding, vermaaksartikelen, enkele luxe-artikelen, die door jongeren worden geëxploiteerd en die zich - behalve voor het betrekken van grondstoffen - over het algemeen zoveel mogelijk op eigen arbeid en op eigen denken baseren.

3. Dan gelooft de jeugd, dat politiek een kwaad is, dat zelfs niet noodzakelijk is. Zij zal trachten de politiek te frustreren door zich tegen elke politieke richting voortdurend te keren op het ogenblik, dat deze haars-inziens onjuiste verklaringen aflegt of voorspiegelingen doet, die niet waar zijn. Zij zal daarbij vooral in het begin vaak met modder spuiten waar het eigenlijk niet gerechtvaardigd is, maar het neemt niet weg dat zij voor haar denken in de politiek zoekt naar een vorm van samenwerking en niet meer van belangenstrijd tussen groepen.

In dit verband mag ik misschien even teruggrijpen naar een betrekkelijk kleine vergadering, die ongeveer 10 à 12 dagen geleden plaatsvond in Amsterdam-West. Aanwezig waren een groot aantal jongelui, die u waarschijnlijk voor nozems, provo's of iets dergelijks zoudt aanzien, enkele kunstenaars, ook enkele jongeren, die meer vooraanstaande posities hadden (waaronder zelfs een assistent-redacteur, een accountant). Deze jongeren hebben samen geprobeerd de fouten van Nederland te formuleren. Hun voorstellen zijn natuurlijk niet te verwezenlijken, maar zijn toch weer kenmerkend voor de wijze van denken.

Punt 1:Ieder, die over arbeid wil spreken, is verplicht om tenminste 3 maanden jaarlijks als eenvoudig arbeider, hetzij op de bouw hetzij in een bedrijf te werken.

Punt 2:De woningnood. Alle Kamerleden zouden gedurende het jaar dat zij zitting hebben gedwongen moeten worden op kamers te wonen; en dan in een armere buurt.

Punt 3:Elke ambtelijke afdeling, die tracht haar bestaan te rechtvaardigen, zal resultaten moeten laten zien, die door een meerderheid van het volk kunnen worden overdacht en goedgekeurd. Zodra deze goedkeuring uitblijft, zal de betreffende instantie worden afgeschaft.

(Iets, wat ze er nooit doorkrijgen. Zolang er een ambtenaar is, krijg je dat er niet door. Maar het is een aardig denkbeeld.)

Punt 4 gaat over de geestelijkheid: dominee's en dergelijke. Ze zeiden nl.: deze heren zouden onmiddellijk van de preekstoel moeten worden afgezet, indien zij spreken over dingen, waarvan ze zelf geen ervaring hebben en bovendien God, de bijbel en het Evangelie erbij slepen. (Dat zou een doodslag zijn voor heel veel dominee's vooral voor de strenge.)

Punt 5: Biecht in de katholieke kerk kunnen we best accepteren, maar laat die dan openbaar plaatsvinden. Wanneer dan iemand zijn zonden komt biechten, dan weten we in ieder geval dat hij het eerlijk meent. Een pastoor kan dan niet in stilte zitten gniffelen om de zonden van anderen, terwijl hij later toch met een vroom gezicht naar huis wandelt. De opvatting is misschien een beetje kinderlijk.

Punt 6:Als een minister aan het bewind komt, zal hij zijn gehele bezit moeten omzetten in guldens, belegd tegen de geldende rentestandaard, zodat hij zelf kan genieten van de waardevermindering, die hij anderen aandoet.

Ik mag er overigens bijvoegen, dat deze groep op die avond tot 60 punten kwam. U begrijpt, dat ik ze niet allemaal zal opsommen. Maar vele daarvan zijn toch wel kentekenend voor de wijze, waarop veel jongeren de maatschappij zien. Ze formuleren het misschien niet allemaal zo goed. Ze zijn vaak agressief en ze zeggen dingen, die iedereen als onrechtvaardig ondergaat, omdat ze aanklagen zonder een weg te wijzen. Deze jongelieden hebben een onmogelijke en niet te verwezenlijken weg gewezen, maar ze hebben daarmee toch m.i. vaak de vinger op een zere plek gelegd.

Als deze jongelieden in Nederland en overal elders zo reageren, dan betekent dit dat het respect, het aanzien, dat nu nog vele posities aankleeft, zal afnemen. Het betekent gelijktijdig, dat de kritiek niet meer op de woorden, maar vooral op de daden van alle openbare personen gericht zal zijn. Ik geloof, dat dit een vooruitgang is. Het betekent een afbreken van de bestaande orde. Vooral omdat deze jongeren zeker niet geneigd zijn zich de les te laten lezen door anderen, die zelf waarschijnlijk niet openlijk datgene doen, wat ze anderen verbieden.

Zij zijn geneigd om heel fel te zijn in hun opmerkingen, als het b.v. gaat om het gebruik van marihuana. Ze zeggen: Marihuana daar zijn jullie tegen om de doodeenvoudige reden, dat die roes jullie geen accijnzen opbrengt. Ze zeggen: De mensen aan het gezag zijn bang voor

onverschillig welk middel, dat de mensen onverschilliger maakt voor de z.g. welvaart, die in feite vaak een opeenstapeling van zorgen betekent. Een gezonde zienswijze.

Bovendien blijkt, dat ook steeds meer jongelieden proberen zich van aanzien en luxe terug te trekken. Ik geloof, dat we dat kunnen stellen op een percentage van bijna 10 t.a.v. de wereldbevolking. Ook in de onderontwikkelde landen is op het ogenblik een terug-naar-de-natuur-beweging aan de gang, die niet meer wordt geformuleerd als een gezond leven e.d., maar doodgewoon als een je ontdoen van de ballast van de beschaving.

De Wereldleraar heeft heel veel dingen gezegd tijdens zijn leven en in zijn leer, die ik eigenlijk terugvind in de denkwijze en de levensbenadering van deze jongeren. Ze zijn niet de verlossers van uw wereld, maar ze zijn de achtergrond van een groot gedeelte van de toekomstige ontwikkeling. Zij zullen het zeer waarschijnlijk zijn, die het uitbreken van een wereldoorlog onmogelijk gaan maken. Zoals het ook zeer waarschijnlijk de jonge fanatici zijn in Noord-Afrika, die eerst een oorlog afdwingen, maar dan de hen misleidende oversten en generaals mede tot slachtoffer doen worden, uitroepende: "Indien wij geofferd moeten worden, dan dienen jullie voorop te gaan." Dat is ook iets, wat menig generaal dam hard zal vallen.

Hier zie ik vanuit mijn standpunt dus eigenlijk een weergave van wat de Wereldleraar zegt: "Hij, die zich weet te beperken tot het noodzakelijke, daaruit de vreugden plukt, die het leven hem geeft en slechts wil werken om anderen een geluk op eigen wijze deelachtig te doen worden, vindt de weg naar ware bewustwording door het erkennen van de waarheid omtrent zichzelf." (Dit is een spreuk, waarvan je heel flauw, de weerkaatsing ondergaat op het ogenblik.)

De Wereldleraar heeft ook gezegd: "Wanneer de groten bang worden voor hun troon, zullen ze trachten deze ontoegankelijk te maken. Maar hij, die troont in eenzaamheid, heeft geen onderdanen meer." (Ook dat proces schijnt zich vandaag te voltrekken.)

De Wereldleraar heeft nog gezegd: "Gebruik alle technische middelen, maar gebruik ze alleen voor zover je ze nodig hebt. Word er geen slaaf van." (Ook die neiging vind ik terug.)

Als ik nog één spreuk van de Wereldleraar mag citeren, die volgens mij ook zo belangrijk is: "God is datgeen, wat je in jezelf erkent als blijvend; niet datgene wat anderen buiten je stellen. Zoek je eigen God en leef met die God." Daarop is een heel aardig commentaar van een Leger-des-Heils-man, ik meen in de buurt van Lahore, die deze spreuk hoorde en niet wetende waar ze vandaan kwam er op zijn manier aan toe voegde: "Want waarlijk, dan keren wij tot het paradijs. Waar wij God in ons beseffen, wandelen wij met God."

Met dit alles hoop ik één ding duidelijk te hebben gemaakt: Er is niet alleen een omwenteling aan de gang, maar deze krijgt langzaam maar zeker gestalte.

U heeft veel gehoord over al wat er aan het gebeuren is in b.v. Zuid-Amerika, waar nu heel wat vreemde ontwikkelingen plaatsvinden; juist omdat een deel van de mensen daar sociaal gezien eigenlijk nog zo'n beetje in het stenen-tijdperk leeft. Dat zijn symptomen. Achter die symptomen ligt volgens mij deze verandering van mentaliteit in de jeugd en die gaat ontzettend snel. Ik ben ervan overtuigd, dat het momentum van deze mentaliteitsverandering zo groot is, dat u over 10 jaar veel van hetgeen ik zeg en dat u nu als bijna ongelooflijk, of ongeloofwaardig ondergaat, zult beschouwen als één van de meest natuurlijke feiten ter wereld.

De komende tijd is gewijd aan de vreugdige mens, de spelende mens. Het is gewijd aan de mens, die eindelijk zichzelf belangrijker gaat vinden dan de dingen en die daardoor zijn menselijkheid een nadruk geeft, die lange tijd daaraan heeft ontbroken.

SCIENCE FICTION

Wat men science fiction pleegt te noemen is over het algemeen een ontwijken van de bestaande condities en omstandigheden in een vorm van romantiek, dramatiek of betogen,

waarbij men door het stellen van onwerkelijke mogelijkheden en situaties vanuit het huidige standpunt kan komen tot een aantonen van irrelevante toestanden, feiten en veronderstellingen, die in het heden heersen.

De schrijver van een dergelijk werk is over het algemeen eerst in de tweede plaats een letterkundige. Veelal heeft hij een wetenschappelijke training, zo niet dan heeft hij wel degelijk naar ik meen een redelijk inzicht in de wetenschappelijke mogelijkheden. Hij neemt nu één of meer bestaande en bewezen wetenschappelijke stellingen en extrapoleert deze. Dat wil zeggen: hij ontleedt ze in alle mogelijkheden, die daarmee eventueel verbonden zouden zijn. Vervolgens construeert hij een milieu, waarin de situaties ontstaan, die hij wil gebruiken om iets aan te tonen in deze wereld. Hij bouwt dan een aantal stellingen op, die b.v. religieuze, wetenschappelijke, menselijke maar vooral ook sociale conflictsituaties onthullen. Voorbeelden daarvan zijn er te over.

Sommigen houden zich bezig met onbekende creaturen. Deze onbekende creaturen hebben mogelijkheden, opvattingen en eventueel vermogens, die de mens niet kent. De mens benadert echter vanuit zijn eigen denken dit onbekende en zal juist daardoor menen zekerheid te scheppen op het ogenblik, dat hij zichzelf in het grootste gevaar brengt.

Een dergelijke situatie moge avontuurlijk lijken, zij is echter een directe toespeling op het werken met in feite onvoldoend erkende krachten in de maatschappij en het daardoor vaak doen ontstaan van gevaren, die men niet kan overzien. Wij behoeven alleen maar te denken aan de mogelijke gevolgen van radio-actieve besmetting. Wat daaruit precies zal voortkomen, weet men niet. Het overmatig gebruik van automatische breinen met een te grote zelfstandigheid. Wat daaruit eventueel kan voortvloeien, kan men niet overzien. Een logisch proces van denken kan hier dus zeggen: Er kan een ogenblik komen, waarop het brein zozeer de zelfstandigheid van de mens ondermijnt, dat hij deel wordt van een in feite niet meer menselijke, een soort rekenkundige logica.

Een veel gebruikt onderwerp is ook de ondergang van een wereld. Deze wereldondergang-romans zijn in vele gevallen bedoeld om aan te tonen, hoe een mens reageert. Het gaat daarbij niet in de eerste plaats om de fantastische situatie die wordt getoond, maar het gaat vooral erom te laten zien hoe mensen zouden reageren onder bepaalde omstandigheden.

Als u mij science fiction voorlegt als een soort mode-literatuur van deze tijd en het daarom als onderwerp kiest, moet ik zeggen: neen, dit is zeker niet waar. Datgene, wat men thans science fiction noemt is zeer oud. Het werd al door de oude Grieken, door de Romeinse zeevaarders, zelfs door de Vikings gebruikt. Hun beschrijvingen van vreemde landen met onmogelijke monsters zijn in vele gevallen ook science fiction, omdat zij een soort parodie vormen op de mens en de maatschappelijke verhoudingen van de mens.

Op soortgelijke wijze kunnen wij zeggen, dat vele van de z.g. duivelslegenden, die wij vooral uit de vroege middeleeuwen kennen, in zekere zin science fiction zijn. Het wonder door de bovennatuurlijke kracht komt weliswaar in de plaats van de machine of de bijzondere begaafdheid van de mens, maar voor de rest ontwikkelt het hele probleem zich op dezelfde manier: Er is een toestand, waarin een mens verandering wenst. Hij gebruikt middelen, die hij niet kan beheersen. Hij komt daardoor in omstandigheden, waarin hij tot de meest eigenaardige methoden moet overgaan om zichzelf te redden.

Dat de science fiction in deze tijd vooral wordt beschouwd als jeugdlectuur en pulp (tijdschriften van mindere waarde) is geloof ik te danken aan het feit, dat de doorsnee-mens bang is voor fantasie. Hij houdt niet van een zo fantastische wereld, dat zij niet meer te releren is met zijn eigen werkelijkheid; vooral indien daarin problemen voorkomen, die hij uit de eigen wereld kent.

Zo u mij vraagt, wat de kern van de science fiction is, zou ik zeggen: Het is de fantasie, die wordt gebruikt om protesten mogelijk te maken, die in een meer directe vorm door de maatschappij zouden worden verworpen.

Langzaam maar zeker echter zal deze vorm van literatuur zijn betekenis verliezen. En dat is begrijpelijk, omdat de mens steeds meer aan het fantastische went.

Als ik u vertel, dat in 1898 een Duitser, een zekere Eberhard, een roman schreef (overigens echt Duits in twee extra dikke delen), waarin hij de mens confronteert met een beschaving op Mars, mede met verwerking van allerhande gegevens en feiten, die we in veellatere science fiction-werken terugvinden, dan zult u zich misschien realiseren, dat science fiction zeker niet nieuw is en dat als een sociale parodie of zelfs als een aanklacht iets dergelijks in de eerste plaats fantasie is. Het gaat niet om het aannemelijk maken daarvan.

Wel neen, het gaat er allereerst om de conflict-situatie.

Op dezelfde wijze heeft Swift en Defoe een boek geschreven (of het nu Gullivers reizen is of Robinson Crusoë), waarin de mens in een fantasiewereld wordt geconfronteerd met het andere. En wie van u b.v. het avontuur van Gulliver met de Paardmensen heeft gelezen, zal worden geconfronteerd met een beeld, dat niet veel verschilt van een latere, als science fiction betitelde roman: de apenplaneet.

Als wij de monster-beschrijvingen horen, die in geheimzinnige rijken in Afrika worden gesitueerd en wij vergeleken deze met bepaalde ruimte-avonturen als beschreven door een zekere heer Van Vogt, dan staan we ook weer tegenover volkomen gelijke waarden. Het gaat eenvoudig om het confronteren van de mens met een situatie, die voor hem wel zou kunnen bestaan, maar waarvan hij zich kan vervreemden.

In de literatuur van vandaag heeft men twee tendensen. De eerste is de vereenzelviging. Men probeert de ik-figuur zodanig gestalte te geven - onverschillig of hij als zodanig optreedt of niet - dat een identificatie van de lezer ontstaat en wij hierdoor een zekere emotionele reactie kunnen krijgen.

Daarnaast bestaat de probleem-roman, waarbij het de bedoeling is, dat men op een afstand blijft. Hier is een directe identificatie met helden en heldinnen eigenlijk uit den boze. De nadruk moet vallen op de situatie en op de feiten; daarbij is het natuurlijk belangrijk, dat die situatie en die feiten, voor zover ze nu misschien acuut bestaan, niet als zodanig en zonder meer kunnen worden herkend. Wij zien dan ook, dat zeer velen gebruik maken van dergelijke technieken en dat men het dan science fiction, fantasy fiction, ook wel science fantasy noemt.

Hier is dus eigenlijk langzaam maar zeker de neiging van de moderne mens tot uiting gekomen om de problemen van zijn wereld op een afstand te bekijken. Maar hij kan dit alleen doen, indien hij er buiten staat. Daarom heeft hij behoefte aan een wereld, die van de zijne zoveel mogelijk verschilt, hetzij in mogelijkheden, hetzij in vormgeving, hetzij misschien ook in bewoners, in situaties. Daarbij zijn een aantal punten toch wel interessant om op te sommen. Om u enkele voorbeelden te geven:

Ruimteruizen, zoals ze thans naar de maan worden gelanceerd, werden reeds beschreven door een van de vroege science fiction-schrijvers in 1922. De techniek van een ruimteplatform, die nu overal ernstig wordt besproken, werd reeds in 1928 in een Amerikaans pulp-magazine in verhalende vorm gepubliceerd. De atoombom werd besproken in verscheidene verhalen met verschillende uitwerking in de jaren 1925 - 1937. Daarna zien wij dat deze verhalen afnemen. Kennelijk is science fiction dus gevoelig voor het nabij komen van de voorspelde omstandigheden. Men doet dan afstand van de situatie als science fiction en men verwerkt haar eventueel in een directe roman.

Een andere kwestie, die ook een grote rol speelt bij deze verhalen, is de psychologie. De mens zichzelf voorhouden zoals hij is in de maatschappij, brengt hem tot een enorm verweer. Op het ogenblik echter, dat ik een absurde situatie schep, waarin dergelijke denkbeelden en mogelijkheden worden verwerkt (o.a. P. Brown is daar knap in), dan wordt ineens het psychologisch probleem aanvaardbaar en de onbewuste zelfherkenning zal de mens heel vaak zelfs helpen om zijn eigen neurotisch gedrag iets beter te reguleren.

Het is natuurlijk mogelijk hier over te gaan tot het geven van excerpten van verschillende werken, al dan niet van belang. Het zou misschien aardig zijn op te merken dat ook schrijvers, die u van science fiction niet verdenkt, daarvan wel degelijk gebruik hebben gemaakt. Zoals

een reis terug in de tijd, die beschreven wordt door Mark Twain, die een Yankee uit Baltimore terugplaatst in het Engeland ten tijde van koning Arthur.

We kunnen het occulte in dergelijke boekwerken ontmoeten. Het is opvallend, dat een bekend parapsycholoog (een geassocieerde van Rhine) op een gegeven ogenblik een roman schrijft waarin hij het element telekinese behandelt, maar waarbij hij alles situeert rond een speler; een gokker, die van planeet naar planeet trekt, maar die dank ze zijn telekinetische gaven in staat is om meer te winnen dan men elders aangenaam vindt. Hieraan worden dan wel weer andere situaties vastgekoppeld. Heel vaak zien wij zelfs in science fiction, dat men een enkel idee neemt, het oorspronkelijk als een kort verhaal publiceert en later dat idee aanvult met nieuwe denkbeelden of ideeën en er dan een langer verhaal van maakt.

De interesse van de mensen voor het absurde wordt groter, naarmate zij het gevoel hebben dat hun wereld minder in stasis (evenwicht) verkeert. Wij hebben een soortgelijke periode meegemaakt toen Jules Verne zijn romans schreef.

Nu is Jules Verne in de eerste plaats een wereldbeschrijver. Hij beschrijft landschappen, hij beschrijft de mogelijkheden van deze wereld en eerst daarnaast gaat hij uit van bepaalde technische mogelijkheden. Toch werden die werken van Verne - vooral de fantastische - zeer veel gelezen in zijn tijd, omdat de mensen het gevoel hadden dat hun wereld aan het veranderen was en zij zich enigszins geruststelden aan de hand van de confrontatie met deze andere tijd, die Verne mogelijk maakte: De tijd met luchtschepen rondom de veroveraar, met kapitein Nemo en zijn duikboot (onderwaterverkeer), het monster-kanon van Staalstad (de wapenindustrie: de dikke Bertha), de strijd om de wereldheerschappij, de reis naar de maan. Er zijn er zoveel.

Ik geloof dus wel, dat ook in deze tijd de belangstelling voor science fiction een tijdlang moet oplaaien, omdat de mens het gevoel heeft, dat hij aan de rand van een nieuw tijdperk staat. Een tijdperk, waarin misschien de sterren toegankelijk zullen worden; waarin in ieder geval alles, wat nu op aarde nog als up-to-date geldt, zeer snel zal verouderen en veranderen.

Er is een achtergrond voor de z.g. science fiction. Die achtergrond is misschien nog beter na te gaan, indien we de helden bezien.

In science fiction kennen we wel het type held, maar we hebben dan eigenlijk te maken met een ontvluchtingsliteratuur (escape-literature), zoals b.v. de Marsverhalen van Rice Burroughs. Zelfs Tarzan mag geloof ik nog enigszins tot die ontvluchtingsliteratuur worden gerekend. Zodra we echter te maken krijgen met de werkelijke science fiction, vinden we altijd ergens een antiheld. Dat is heel eigenaardig.

De held is iemand die ondanks zichzelf eigenlijk in de greep van de een of andere machine terecht komt in dat avontuur. Hij is de gemanipuleerde, die ten koste van alles zich vrij vecht en dan vaak het gehele mechanisme beheerst, waardoor hij werd gegrepen.

De psychologische achtergrond zou hier kunnen liggen in de behoefte van de moderne mens om te ontsnappen aan de machine, die hem beheerst. Ik meen, dat deze anti-heldentypen dan ook voor een zeer groot gedeelte een identificatie kunnen veroorzaken - zij het meer qua situatie dan qua persoonlijkheid - door het feit, dat zij kunnen reageren op moeilijkheden.

Een ander veel voorkomend verschijnsel in science fiction is de tegenstelling tussen de bevoorrechte groep (de ene keer zijn het mensen, die uit de ruimte de aarde proberen te veroveren; in andere gevallen zijn het mensen, die de onsterfelijkheid hebben gevonden of over magische krachten beschikken) en de mens, die die gaven onbewust wel in zich heeft, maar die zich met de mensheid blijft identificeren en daardoor met de machtsgroep in conflict komt, die dan over het algemeen ook prompt in elkaar pleegt te storten. Dat is weer de bekende roman-gimmick. Hier wordt de mens dus eigenlijk ook weer de hoop gegeven, dat hij - al zijn er machten, die hij niet helemaal kan kennen en die hem beheersen, al meent hij machteloos te zijn - in zich toch het zaad draagt van mogelijkheden om dat andere te beheersen of om het te veranderen.

De mens van de aarde is een eigenaardig wezen in de science fiction roman. Hij is gewelddadig, maar hij is intelligent. Hij is meestal de mindere van zijn tegenstander, maar

heeft een groot aanpassingsvermogen en daardoor weet hij op den duur zijn tegenstander te overvleugelen. Hij is niet bang voor geweld, maar aan de andere kant is hij edelmoedig; en door zijn edelmoedigheid overwint hij veel. Het is een ideaalbeeld van de mens, dat in deze literatuur wordt geprojecteerd. Het is een beeld van de mens, waarmee men zich beter één kan gevoelen dan met de figuur van de sombere streekroman, waarin de boer zijn klompen uitschopt en zuchtend neerzit aan de tafel, waar juist de olielamp is ontstoken.

Deze identificatie met de mens in het eigen milieu wordt steeds moeilijker. De ontvluchting aan het milieu kan gebeuren door de excessieve mogelijkheden in het milieu uit te buiten; het kan ook gebeuren door eenvoudig het milieu te veranderen. En dan zien we dat wat niet interessant was, ineens interessant is geworden.

Laten we eerlijk zijn: er zijn onnoemelijk veel dingen in uw eigen leven, die op den duur een sleur en een verveling worden. Indien u datzelfde in een ander milieu zet, dan krijgt het ineens een nieuwe betekenis. Er zijn heel veel Hollanders, die weglopen als het Wilhelmus wordt gespeeld, omdat zo niet willen stilstaan, maar die buitenslands zijnde en een Hollandse vlag ziende uitbarsten in de galmende tonen van "Wien Neerlands bloed" of desnoods het Wilhelmus zelf, als ze tenminste hun "Je hela-hola-zin" kunnen overwinnen. Dit is dus een verandering van waarde door een verandering van milieu. En dit is een de redenen waarom ik aanneem, dat wat men nu science fiction noemt, steeds meer zonder deze bijzondere aanduiding deel zal worden van de literatuur.

Het scheidt de mogelijkheid tot kritiek, tot vervreemding en zelfs de identificatiemogelijkheid, waardoor aspecten van het leven, die men als vanzelfsprekend heeft aangenomen opeens nieuwe betekenis krijgen. Dat daarbij de anti-held in de meerderheid is, is hoop gevend. Want deze wereld gaat aan haar helden ten gronde. Maar aan degenen, die vechten om zich te handhaven, wint zij steeds weer een nieuw leven.

METAMORPHOSE

Zo even nog rups, dan daadloze cocon en plots een vlinder, die in de zon danst. Zo even nog een wezen, dat zichzelf nog ternauwernood kende, dan een tijd van ontwikkeling en jezelf niet kunnen beseffen en opeens de zelfkennis: metamorphose, verandering.

Voortdurend veranderen alle dingen. De vloed van tijd sleurt de mens voort.

Maar de mens in zichzelf verandert voortdurend en past zich aan. Geen ogenblik dat is geweest, zal zich ooit precies zo herhalen. Wij veranderen allen. Maar de metamorphose, die wij ondergaan, staat - zeker voor de mens voor een deel onder onze eigen beheersing. Het zijn onze initiatieven, het is onze gerichtheid, het is ons vertrouwen op ons kunnen of ons onvermogen dat bepaalt wat wij zo dadelijk zullen zijn. En deze metamorphose voltrekt zich niet aan de stofmens alleen. Zij voltrekt zich aan het "ik", dat soms als een slijmerige worm in de modder van een nauw ontgroeide chaos schijnt rond te dolen en een ogenblik later zich verteert in het vuur van eigen besef om als een phoenix te herrijzen en een hemel tegemoet te wiken.

Wij zijn alle dingen tezamen. Metamorphose is slechts de ontwikkeling van de mogelijkheid, die in ons is gelegen. De mogelijkheid is overal. De mogelijkheid, die wij waarmaken, bepaalt onze vorm; maar ze bepaalt ook de noodzaak tot verdere verandering.

Hij, die stilstaat in het heden gaat teniet. Hij, die voortdurend verandert, leeft niet slechts met zijn tijd, maar vormt steeds juister het beeld van zijn wezen en openbaart aan zichzelf steeds beter de mogelijkheden van eigen zijn en bestaan en de noodzaken, die er voor het "ik" aanwezig zijn.

Laat ons dan veranderen. Laat ons van rups tot vlinder worden. En laat ons als stervende vlinder veranderen in een bloem; en als de bloesem uitvalt worden tot een vrucht, die bomen

voortbrengt, als de boom de berg breken en de steen vermalen en misschien worden tot een land van vruchtbare aarde.

Laat ons veranderen, voortdurend. Laat ons denken: nooit stilstaan op één punt. Laten we altijd verder groeien en veranderen, opdat we de mogelijkheden, die in ons liggen, waarmaken. Want alleen zo kunnen we als mens, als geest, ja, als deel van een goddelijk Geheel beantwoorden aan deze enorme vreugde en taak tegelijk, die men leven noemt.